

STAVANGEREN

Medlemsblad for Byhistorisk Forening Stavanger

Kjære medlem !

Siden forrige nummer av "Stavangeren" har vi hatt årsmøte og nytt styre er konstituert. Vi takker Sigrun Øverland, Jan C. W. Ivarson og Jon Gunnar Johnsen for den betydelige innsatsen de har lagt ned for at Byhistorisk Forening skulle bli en levende og respektert forening. Jeg håper at vi ved enkelte anledninger kan trekke nye vekslere på deres innsats. Ellers takkes varamedlemmene Torhild F. Jacobsen og Egil Henriksen. En takk går også til medlemmene av programkomiteen, som la ned et stort arbeid i forbindelse med de mange og allsidige arrangement vi har hatt.

Vi ønsker de nye medlemmene av styret hjertelig velkommen og håper at de vil trives og at de vil gi foreningen en rekke nye og kreative ideer. Våre styremedlemmer blir presenterte på andre sider i "Stavangeren".

Jeg vil her nevne at vi også i år deltar med eget lag i N.R.K.s spørrekonkurranse, "I manns minne". Leder for laget er Lars Vaage som sammen Unnleiv Bergsgard, Trygve Søiland (ny) og reserven Tor Sekse, skal forsvare foreningens "ære". Vi vet at forberedelsen til slike konkurranser er tidskrevende, så vi takker dere for at dere stilte opp, og ønsker dere lykke til.

Det nye styret vil blant annet arbeide for at Byhistorisk Forening får et eget foreningslokale. Hvilke tilbud som legges opp i den forbindelse vil vi komme tilbake til når planene nærmer seg realisering.

Ellers er styret åpne for forslag fra våre medlemmer om ideer som kan bedre våre tilbud.

Med ønske om en fin vår og sommer !

Bjørn Aarre
leder

INN H O L D

Kjære medlem
Bjørn Aarre

Fra redaktøren

side 2

Syklus Stavanger Sankt Svithun Syftesok
Geir Hetland

" 3

Styreportretter

" 4

Hvem eide Bispeladegården ?
Gunnar A. Skadberg

" 13

Byseglet med vinranken
Geir Hetland

" 25

Norsk politikk i årene 1448 - 1454.
Bjørn Aarre

" 29

Stoff

Som ny redaktør av "Stavangeren" vil jeg ile til å skrive at jeg ønsker at medlemsavisen til Byhistorisk Forening - Stavanger skal være for alle medlemmene. At det er en medlemsavis betyr at du som medlem gjerne må skrive. Vi er åpne for artikler, spørsmål vedrørende byens mangfoldige sider av historie og utvikling. Byhistorisk Forening Stavanger har en relativt stor medlemsmasse. Vi ønsker at flere skal bli aktive. Alle medlemmer er velkomne med bidrag. Her skal det være plass både for leg og lærd.

Du har kanskje egne teorier som går på tvers av andre sine, del dem med medlemmene, få dem på trykk. Vårt bilde av historie avhenger en god del av hvem som ser hva med hvilke briller i lyset. Så er spørsmålet om lyset er stjernelyset eller elektrisk lys. Synsvinklene er som oftest forskjellige.

Egne sanger, dikt, tanker i fortid, nåtid, framtid. Bildemontasjer hadde vært flott. Et fotografi kan gjerne fortelle mer enn mange skrevne sider om stemning og situasjon. Museumspresentasjoner. Har du egne spørsmål om byhistorien, eller andre forslag, bruk "Stavangeren". Medlemsavisen er til for nettopp deg. Jeg kan nesten garantere at vi skal forsøke å viderefremidle svar på byhistorien.

Dette er bare noen løse ideer kastet ut over tastaturet på en Tiki 486 SX datamaskin. Så når neste nummer kommer ut, er det forhåpentligvis like fylt med stoff som dette. Det styrker samhörighet, identifikasjon, når alle er med om det endelige produktet.

I dette nummeret blir styret presentert for deg. Håper at det vil komme mange skribenter til. Vi har spalteplass til disposisjon. Nå tror jeg det er grønt lys. Våren kommer i Stavanger. Det er mai og det er hurra !

Geir Hetland

Syklus Stavanger Sankt Svithun Syftesok.

Våren er omsider i emning over by og land. Vi merker det så vel, og det føles godt at det blir grønt og springer ut i blomst. På den gamle kalenderen som ble benyttet før år 1700, den såkalte p r i m s t a v e n, en kalender av tre med innskårne streker for hver dag i året. Helligdagene og merkedagene hadde sine karakteristiske tegn. Primstaven er en "evig" juliansk kalender. Men, da man gikk over til gregoriansk kalender i 1700 forsvant nok litt av denne tradisjonen med primstaven.

Nylig var jeg innom Husfliden i Stavanger - ja, for nettopp å se på primstaver. Jeg kjøpte ikke det ene eksemplaret de hadde inne. Det er mye historie som ligger skjult i småting, som en primstav for eksempel. Stavanger har faktisk sin merkedag på primstavens sommerside. Sommersiden starter 14. april og holder det gående til 14. oktober. Denne dagen vendte man simpelthen primstaven om, til vintersiden. Stavangers merkedag er den 2. juli. Det var dødsdagen til Sankt Svithun, den 19. biskop i Winchester, etter 10 år som biskop i katedralen der. Året var 862. I Norge og Stavanger kom denne dagen til å hete S y f t e s o k. Egentlig Svithunsvake. Man må gå ut fra at dagen ble markert også i vår by, som rett og rimelig var i katolsk tid i middelalderen. Olsok er enda mer kjent over landet, Olavsvake 29. juli.

Syftesok er markert på primstaven med en b a c u l u s (bispestav). Og det hersker vel liten tvil om at bispestaven henspiller på Sankt Svithun. Merkedagene på primstaven kunne bli skåret ut forskjellig etter lokal tradisjon og preg. Følgelig er derfor ikke alle primstaver helt identiske hva merkedagene angår. Men her sørvest på er Syftesok helt entydig klart markert med bispestaven.

Personlig forundres jeg litt over at vi ikke har gjort noe mer med dette. At Stavanger har et merke på kalenderen. Som et håndlaget souvenir ville det vært midt i blinken for alle siddiser og andre, turister eller hvem det måtte være. Stavanger er en by med tradisjon og en primstav med Stavanger understreker nettopp dette. Men, det handler om bevisstgjøring. Forhåpentligvis vil det bli gjort noe konkret med byen vår i forhold til den gode gamle kalender - ellers er det merkelig !!

Byens skytshelgen - Sankt Svithun har nå blitt en logo til del. Høgskolesenteret i Rogaland har fått utarbeidet en ny logo, som har blitt vedtatt. Det er i seg selv bemerkelsesverdig. Svithun var en av de skolerte i sin tid. Kirken var utdannelsen og utviklingen ene og alene på den tid. Flere av oss vil kanskje bli enda mer interessert i Svithun skikkelsen indirekte på grunn av denne nye logoen. Da er noe oppnådd. Selv om ideskaperne til logoen kanskje ikke har hatt de historiske kjennsgjerninger i bakhodet når Svithun - skikkelsen ble utført til logo, ønskes tiltaket velkomment.

Geir Hetland

STYREPORTRITTER

Kanskje du har som medlem i Byhistorisk Forening Stavanger undret deg over hvem er menneskene bak denne kulturorganisasjonen. I denne enquete på 12 spørsmål kan du stifte nærmere bekjentskap med noen av dem.

1. Hvordan kom du i kontakt med Byhistorisk Forening Stavanger ?
 2. Hva liker du spesielt godt ved Stavanger ?
 3. Hvis det var opp til deg, hva ville du forandre i Stavanger ?
 4. Stavanger har utgitt et X - antall lokalhistoriske bøker, skrifter.
Hvilke/n er de/n beste ?
 5. Den sist leste bok :
 6. Ditt favorittsted i Stavanger :
 7. Byens peneste bygning :
 8. Hva synes du om Stavanger - dialekten, herunder byens sosiolekter ?
 9. Hvilke andre fritidsinteresser har du ?
 10. Når overrasket du deg selv ?
 11. Hva synes du om Stavanger som museumsby ?
 12. Hvilke sider av Stavangers forhistorie og historie kunne du ønske mer viten om ?
-

N a v n : Bjørn Aarre

A l d e r : 48 år

A d r e s s e , gatenavn og bydel : Bretlandsgate 54, Eiganes

S t i l l i n g : Ingeniør / landmåler

1. Sammen med Erling K. Sømme tok jeg initiativet til å stifte foreningen Erling K. Sømme hadde ideen, og jeg satte den ut i livet.
2. Straen, Breiavatnet med Parken og Torvet.
3. Kiellandshagen. Her ville jeg hatt et hus med museum til minne om søskenparet Kitty og Alexander Lange Kielland. Ellers kunne Torvet vært annerledes regulert.
4. Jeg liker meget godt "Samlinger til Stavangers Historie", "Stavanger Sjøfartshistorie" og "En by i kamp". Ellers leser jeg med stor interesse årboken til Stavanger Museum og Rogaland Historie- og Ættesogelag.
5. "Admiralen av det blå flagg" av Eiliv Odde Hauge.
6. Torvet, en varm og fin sommerdag.
7. Breidablikk.
8. Jeg synes at vår dialekt er fin, selvfølgelig. Men opplever ganske mye "knoding" innen våre sosiolekter.
9. Musikk, gjerne blues og ballader. Videre slektsforskning, mineralogi, skrive og turer med hunden min, Monty.
10. Når jeg skal overraske meg selv, går turen til Stavanger Antikvariat og Odd Noreger. Hos ham finner jeg vanligvis en bok eller to med lokalhistorisk stoff.
11. Stavanger begynner å bli en interessant museumsby med allsidige tilbud, men jeg tror at det både er riktig og viktig at museene levendegjør sine utstillinger. Ellers ser jeg fram til den nye by-historiske avdelingen ved Stavanger Museum, den blir et interessant tilskudd for byen og distriktet.
12. Skulle gjerne visst noe mer om perioden før 1125, og perioden 1125 til 1550 årene. Ellers hadde det vært av stor interesse og hatt en arkeologisk utgraving i området i og rundt Kongsgård.

N a v n : Erling K. Sømme

A l d e r : 52 år

A d r e s s e , gatenavn og bydel : Havdurveien 4, 4070 Randaberg

S t i l l i n g : Avdelingsleder SR - Bank Bjergsted Terrasse

1. Sammen med Bjørn Aarre tok jeg initiativet til opprettelsen av Byhistorisk Forening i 1991.
2. Stavanger er en av landets eldste byer, med en lang og spennende historie. Spesielt sentrumsområdet er intimt og interessant og særpreget. Stavanger har alltid hatt en egen evne til å klare seg i vanskelige tider, og greid å omstille seg til nye næringsveier når dette har vært nødvendig.
3. Hvis jeg hadde mulighet til å forandre Stavanger, ville jeg enten fjernet eller forskjønt "betongbyggene" på Strandsiden av Vågen.
4. En av de beste og mest interessante byhistoriske bøkene jeg har lest, er professor Knut Helle sin bok om byens første hundreår. "Fra Våg til By"
5. Elgvin sin bok : "En by i kamp".
6. Jeg har en svakhet for Våland / Mosvannsområdet, hvor jeg er født og oppvokst.
7. Breidablikk, er Stavanger sin mest særpregede og peneste bygning, synes jeg.
8. Stavanger - dialekten kan være ganske pen, men også temmelig stygg. Det kommer an på personen som snakker.
9. Jeg er blant annet interessert i natur og miljø, politikk, arkeologi og annet.
10. Jeg er overrasket og glad over at Byhistorisk Forening allerede både er godt kjent og har markert seg bra i organisasjons-sammenheng i Stavanger.
11. Stavanger har et variert og spennende museumstilbud, som byen bør utnytte bedre, i for eksempel turistsammenheng.
12. Alle sider ved byens forhistorie og utvikling vil jeg gjerne vite mer om. Byens middelalderhistorie er spesielt interessant.

N a v n : Aud - Unni Finnebråten

A l d e r : 53 år

A d r e s s e , gatenavn og bydel : Jernalderveien 51 B,
4041 Hafrsfjord - Madlamark

S t i l l i n g : Audiograf

1. Jeg leste i Aftenbladet om et kåseri som ble holdt på sjøfartsmuseet : "Til Riga med sild". Det var interessant og spennende. Samtidig ble Byhistorisk Forening presentert og sammen med flere andre meldte jeg meg inn.
2. Intimiteten i sentrum. Småhusene, de smale gatene og trange smauene og Vågen.
3. Hus og fasader a la Gamle Hetlandsbanken, Idungården, Olavsgården, St.Olavs kvartalet, Gamle Rogalandsbanken og så videre. Fått vekk blokken i Pedersgaten, malplassert.
4. Jeg har vanskelig for å sette dem opp mot hverandre, men jeg tror nok en av de første jeg leste, er den jeg husker best: "Stavanger i svunnen tid" av Henriksen.
5. "1837 Spadestikk i Rogalandskvardagen"
6. Torget en sommerdag.
7. Stavanger Sykehus
8. Jeg liker godt dialekten vår, men jeg synes den er blitt veldig utvannet med årene. Det blir stadig færre som snakker "ren" Stavanger - dialekt. Og som resten av landet får også "stavangersk" stadig flere engelske / amerikanske låne ord. I vårt distrikt er jo dette mest merkbart innen oljeindustrien, data-bransjen og andre teknisk orienterte bransjer.
9. Jeg liker godt å gå på konserter, i teateret, jeg liker å lese, løse kryssord, reise, gå tur i Sørmarka, rundt Stokkavannet og liknende.
10. Helgen før påske, da jeg tilbød min sønn og svigerdatter å passe barnebarnet mitt på 1 1/2 år fra fredag ettermiddag til mandag ettermiddag. Jeg har nok glemt hvor travelt det er å passe små barn.
11. Etter min mening har vi her i byen mange gode museer. Museene er også blitt veldig flinke til å profilere seg utad til publikum.
12. Industriutviklingen i byen utover silde- og hermetikkindustri. Utbyggingen av byen etter Bybrannen. Hva vet vi om Stavanger distriktet fra viking-tiden ?

N a v n : John Olsen

A l d e r : 49 år (1945)

A d r e s s e , gatenavn og bydel : Torbjørn Hornkloves gate 10,
4010 Stavanger. Våland

S t i l l i n g : Økonomikonsulent

1. Rent tilfeldig ved besøk i byarkivet.
 2. Jeg er født og oppvokst i byen. Byens kombinasjon av småbypreg og møteplass for mange kulturer.
 3. Ingen spesielle endringer, heller påse at byen beholder sitt nåværende preg.
 4. Ingen spesielle, snarere uttømmende byhistorie : (Muligens "Fra Vistehola til Ekofisk").
 5. Paul Kennedy : "Preparing for the 21st Century".
 7. Domkirken, Stavanger Kunstmuseum - Mosvatnet.
 9. Fluefiske, havfiske. Turer i skog og fjell. Malerikunst. Frimerker.
 11. Det ser ut til å vokse fram et interessant museumsmiljø.
 12. Middelalder. Forutsetninger for at Stavanger vokste fram. Byens lokasjoner med dets omland (Ryfylke og Jæren).
-

N a v n : Petter Løhre

A l d e r : 34 år

A d r e s s e , gatenavn og bydel : Blomsterveien 1, Stokka

S t i l l i n g : Elektro ingeniør

1. Jeg tok selv kontakt med daværende formann på den andre byvandringen som Byhistorisk Forening arrangerte.
 2. Det intime bysentrum som Stavanger har med den fantastiske katedral som senter.
 3. Prøve å beholde byens særpreget sett fra sjøen og restaurere de siste sjøhus vi har.
 4. "Stavanger fra våg til by" ved Helle. "Bydelen vår" av G. Skadberg.
 5. "En by i kamp" av J. Elgvin.
 6. Skagen.
 7. Domkirken
 8. Jeg er stolt av å være fra Stavanger og synes at dialekten er fin. Det er viktig å bevare dialekten.
 9. Fotball, jogging og turgåing i hei og fjell.
 12. Middelalderen og mer om byens aller eldste historie.
-

N a v n : Geir Hetland

A l d e r : 36 år

A d r e s s e , gatenavn og bydel : Hafrsfjordgate 53 på Våland

S t i l l i n g : Adjunkt, underviser på Jåtten Skole

1. Så en notis i Stavanger Aftenblad om stiftelsesmøte. Jeg gikk, og har siden vært aktivt med i foreningen.
2. Byen er liten og oversiktlig, koselig atmosfære, internasjonal, beholdt sitt lokale særpreg.
3. Savner en større helhetstenkning og hensyntagen hva arkitektur i sentrum angår, kontrastene er store. Alle bør nok bli mer bevisste på den grønne miljøprofil.
4. Jeg synes at generelle bøker som "Stavanger Amptes Udførlige Beskrivelse" og "En Stavangersk Cicerone" er spennende.
5. Michael Ende : "Momo - Kampen om tiden". Tankevekkende fabel.
6. Hver kvadratmeter av byens 71,02 km² store areal
7. Stavanger Domkirke. Men, Breidablikk er heller ikke langt borte. Alle husene i Gamle Stavanger er også vakre.
8. Vi må være stolte av vår fine Stavanger - dialekt. Sosiolektene vitner om mangfold og jeg finner det sjarmerende, selv "knoding". Når man kan høre : "Je" og "eg" i nesten samme setning. "Det e'kje greit å vera foggel i dag, uansett kor du fyge".
9. Film på kino, teaterbesøk, litteraturgruppe, liker musikk, synger i kor, konserter blant publikum, mynt- og frimerkesamler, interessert i heraldikk og det som kan gro.
10. For et år siden arrangerte jeg og fire andre venner en 7 retters fransk middag for 56 gjester. Karen Blixens "Babettes Gæstebud". Vi fem var alle amatører udi kokkekunsten, men det gikk uforglemmelig godt.
11. Faktisk har jeg ikke vært i alle av byens museum ennå. Museumsstafetten er et ypperlig tiltak hvor nettopp alle museum kommer fram i søndagslyset. Åpningstidene kunne vært enda mer publikumsvennlige. Ser fram i glede til ICOM 1995 (en internasjonal museumskoferanse) hvor Stavanger er vertskapsby.
12. En samlet framstilling av Stavangers forhistorie. Historien til Stavanger i kvinneperspektiv.